

1. מסכת אבות סוף פרק ה'

הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה **בן שלש עשרה למצות** בן חמש עשרה לתלמוד בן שמונה עשרה לחופה בן עשרים לרדוף בן שלשים לכח בן ארבעים לבינה בן חמשים לעצה בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה בן תשעים לשוח בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם :

2. שו"ת הרא"ש כלל טז סימן א

וששאלת מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע כי הלכה למשה מסיני הוא והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין שהן הלכה למשה מסיני, דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה. וכן ההיא דבת שלש ביאתה ביאה פחות מכן לא. וכן בן ט' ביאתו ביאה ולא פחות. וכן סריס שהוא קטן עד כ' שנה הוא אז גדול אם נולדו בו סימני סריס ואם לא נולדו בו סימני סריס הוא קטן עד ל"ו שנה. כל אלו הלכה למשה מסיני הן. נאם אשר בן הי"ר יחיאל ז"ל.

3. גמרא קידושין ל.

חנוך לנער על פי דרכו - ר' יהודה ורבי נחמיה, חד אמר: משיתסר ועד עשרים ותרתין, וחד אמר: מתמני סרי ועד עשרים וארבעה.

4. גמרא סוכה ב.

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה - פסולה, ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה. אמר רבי יהודה: מעשה בהילני המלכה בלוד, שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה דבר. - אמרו לו: משם ראייה? אשה היתה ופטורה מן הסוכה. - אמר להן: והלא שבעה בנים הוּוּ לה. ועוד: כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים. למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים? הכי קאמר להו: כי תאמרו בנים קטנים היו, וקטנים פטורין מן הסוכה, כיון דשבעה הוּוּ - אי אפשר דלא הוּוּ בהו חד שאינו צריך לאמו. וכי תימרו: קטן שאינו צריך לאמו - מדרבנן הוא דמיחייב, ואיהי בדרבנן לא משגחה - תא שמע: ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים.

רש"י (שם) - קטן שאינו צריך לאמו - אמרינן לקמן (סוכה כח, א) דחייב לחנכו צמנות סוכה. מדרבנן - שהזקיקו להרגיל את הקטן למנוחה שהוא ראוי לה, כדי שיהא מתונך ורגיל למנוחה.

5. משנה ברורה סי' תרט"ז, סק"ה

ומצות חינוך לא שייך אלא באב ולא באחר ולכמה פוסקים גם באם ליכא חיובא דחינוך (אם לא למצוה בעלמא) מיהו יש פוסקים שכתבו דאיכא חיוב חינוך גם באם...

6. משך חכמה, פרשת וירא

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וכו'. הנה חינוך מצוה לבנים במצות עשה לא נזכר, רק עשה ד"ולמדתם את בניכם", הוא בתלמוד תורה. ואמרו בנזיר דף כט, א דהאב חייב לחנך בנו במצוות, ואין האשה חייבת לחנך בנה במצוות, פירוש דהוה כמו מצות עשה של תלמוד תורה, דהאשה פטורה. ויעוין אורח חיים סימן שמ"ג בביאורי הגר"א ובמגן אברהם. ומקור מצות חינוך במצות עשה, מקורו בזה הפסוק מאברהם אבינו שצוה את בניו בקטנם על המצוות. קרא ד"חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב, ו) שהביא הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות [ושם לענין איסורים] הוי מדברי קבלה, אבל העיקר מאברהם. וכאן משמע שאף לבנות מצוה על האב. ויעוין מגן אברהם, דרך בנזיר אין מצוה על בתו...

7. משלי פרק כ"ב, פס' ו'

חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור מן המנה:

8. גליון הש"ס להגרעק"א (סוכה ב:)

שם מדרבנן הוא דמחייב. עיין יומא דף פב ע"א בת"י ד"ה בן שמנה ובמ"ש שם היתה מחנכתם למצוה בעלמא, וק"ל ואיך אמרי' בסוגי' וכ"ת קטן שא"צ לאמו מדרבנן הוא דמחייב ואיהי בדרבנן לא אשגחה ת"ש ועוד וכו' הא אפי' מדרבנן לא מחייבה איהי לחנך אותם וצע"ג.

9. חידושי הריטב"א סוכה ב:

אמר רבי יהודה מעשה בהילני וכו' עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא ע"פ חכמים. מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות [צריך] לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול דהא מייתנין ראייה בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגיא דליכא בבניה חד שהגיע לחינוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא מלא דבר הכתוב חנוך לנער על פי דרכו, וגדולה מזו אמרו במסכת עירובין (מ' ב') גבי זמן ביום הכפורים ליטעמיה לינוקא דלמא אתי למיסרך, והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה.

10. ביאור הלכה סי' תרנ"ז

כדי לחנכו במצות - ופשוט דצריך שיהיו ד' מינין כשרין כמו בגדול:

11. משנה ברורה סי' תרנ"ח, ס"ק כ"י

כיון שלא יצא מידו ש"ד - ר"ל דעיי' אין הקטן קונה כלל ולכן מותר אפילו בלא הגיע לעונת הפעוטות וה"ה אם לא מקנה ליה כלל לקטן או שאומר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה דהו"ל כשאו"ל כנ"ל בס"ג אלא דבכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו אבל הקטן לא יצא בנטילה כזה דהא אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן: